

Aproximació a la toponímia rural de Mequinensa

HÈCTOR MORET

A mon pare, Mariano Moret Betrià

El terme municipal de Mequinensa, enclavat en l'extrem oriental de la província de Saragossa, té una extensió de 299'90 km² i compta amb una població pròxima als 2.700 h. (1993). El terme s'estén a les dues vores del Segre i de l'Ebre, en l'aiguabarreig d'aquests dos rius, i el municipi està vinculat econòmicament i social a la comarca del Baix Cinca, una de les que configuren l'Aragó catalanòfon. Limita al nord amb els tèrmenes de Torrent de Cinca i Fraga, a l'est amb els de La Granja d'Escarp, Seròs i Almatret, al sud amb els de Faió, Favara i Nonasp, i a l'oest amb el de Casp, única d'aquestes poblacions veïnes de Mequinensa que no és de llengua catalana.

La metodologia emprada en la redacció d'aquesta breu aproximació s'ha basat en la comunicació directa —recollida oral— amb mequinesans d'edat avançada i bona memòria que per ofici —pagesos, algtzirs i pastors— o per afeccions —caçadors— tenen un bon coneixement del terme de Mequinensa. En el cas dels noms de les mines, important camp toponímic a Mequinensa —tot i que és de creació molt recent (a partir de 1875¹) i, en general, fruit de la voluntat onomàstica dels propietaris de les mines— hem consultat miners

---

¹ Santiago Baselga Aladrén, «Minas aragonesas», *Zaragoza*, 20 (1964), pp. 216-217.

jubilats². Hem fet, per tant, un treball més sincrònic que diacrònic; tanmateix hem contrastat les dades recollides amb algunes fonts escrites (cadastre municipal i els mapes del Servei Cartogràfic Nacional).

No ha estat la nostra intenció, en general, fer toponomàstica, o sia intentar d'explicar l'etimologia dels topònims, perquè, com indica Joan Coromines³, l'abstenció és sovint l'actitud més assenyada quan no hi ha certesa en l'etimologia del topònim presentat. Tanmateix no ens hem pogut estar, en nombrosos casos, d'indicar algunes pistes i de fer comentaris a partir de l'etimologia popular —en l'entrada del topònim o bé en nota a peu de pàgina— per facilitar, per una banda, una possible futura lectura interpretativa d'aquests topònims i, per una altra, recollir un aspecte de la cultura popular que si es pren com el que és —reflexió dels parlants sobre el perquè del nom de les coses— té un indubtable interès lingüístic.

En el cas que el topònim fos transparent del tot, és a dir que tinga l'origen en un mot del lèxic viu i recollit en els diccionaris generals de la llengua catalana, ens estalviem de fer-ne la descripció etimològica (*Abeurador*, *Assut*, *Horta Vella*, etc.). Només en el cas d'una possible confusió assenyalem a quin ètim fa referència directa el topònim (*Boga*).

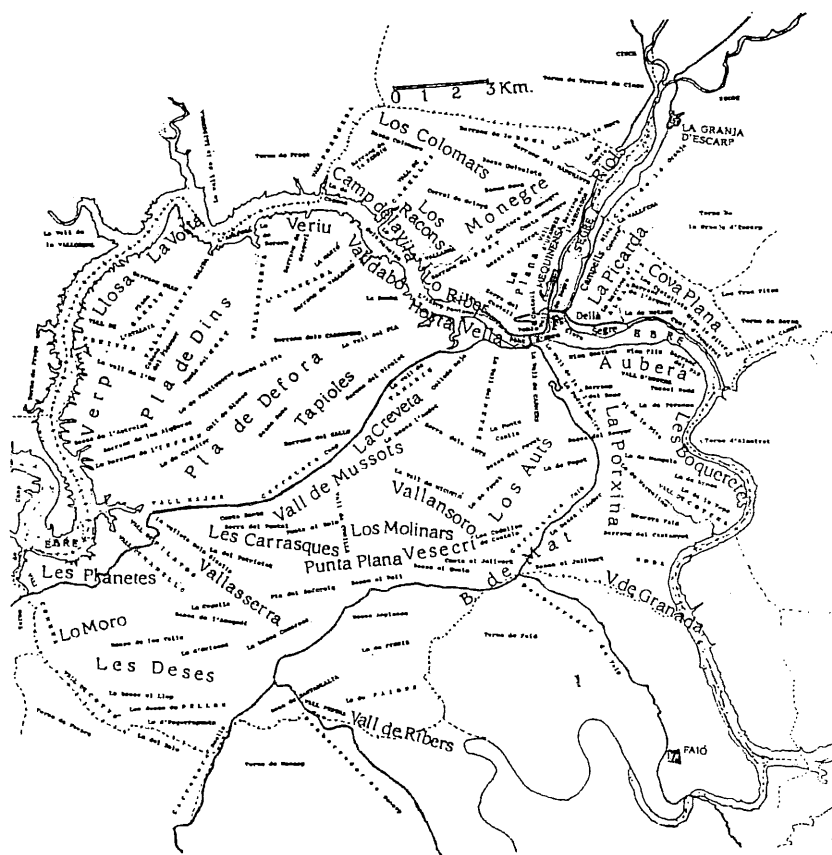
També ens hem estalviat, en general, de recollir els topònims de les petites heretats que s'anomenen d'acord amb els noms o malnoms dels propietaris actuals, perquè pensem que això té més a veure amb l'antroponímia que no pas amb la toponímia *stricto sensu*; a més, per tractar-se de topònims que canvien, molt sovint, amb el canvi de propietaris, no podem dir que siguin topònims consolidats. Només en el cas de topònims consolidats que tenen l'origen en antropònims —que en general fan referència a finques o partides extenses— els hem recollit perquè en aquests casos ja formen part del coneixement general dels habitants de Mequinensa, fins al punt que sovint s'ha perdut el record de les persones que li daren nom.

Com cal esperar s'observa una important densitat toponímica en les terres més properes al nucli urbà de Mequinensa i que, alhora,

² Els principals informants han estat: Mariano Moret Betrià, Idelfonso Gimeno Roca, Manuel Gòdia, Jacinto Rodes Montull, Raimundo Catalan Cabistañ, Joaquín Riau Arbiol, Francisco Copons i Fèlix Ibarz, tots ells nascuts a Mequinensa i als quals agraisco ben cordialment la seua col.laboració.

³ Joan Coromines, «Introducció a l'estudi de la toponímia catalana», dins *Estudis de Toponímia Catalana*, I, Barcelona, Editorial Barcino, 1965, pp. 20-21.

APROXIMACIÓ A LA TOPONÍMIA RURAL DE MEQUINENSA

són les més freqüentades. En canvi, degut a la gran extensió del terme de Mequinensa, hi ha partides, en especial les més allunyades del nucli urbà, pobres en vegetació i en activitat humana, que tenen una densitat toponímica molt baixa. Aquestes partides per trobar-se, sovint, més a prop dels nuclis urbans de municipis veïns (Casp, Nonasp, Favara i Faió) que no pas del de Mequinensa, són més conegudes pels habitants d'aquests pobles veïns, que amb freqüència en són els propietaris. Això últim ens fa pensar que alguns topònims que apareixen en els mapes del Servei Cartogràfic Nacional han estat facilitats per informadors d'aquests municipis veïns ja que, en molts casos, són desconeguts del tot pels mequinensans, o al menys pels mequinensans que hem consultat.

Hem fet, quan l'hem feta, una breu descripció sobre la ubicació aproximada de les partides, valls, barrancs i basses de més anomenada perquè reproduïm al final d'aquest treball un mapa on es poden localitzar aquests topònims.

Per últim hem de dir que hem decidit deixar fora d'aquesta aproximació els topònims urbans de Mequinensa perquè hem cregut més convenient fer-ne un estudi específic en un altre moment⁴. Sobre la transcripció dels topònims s'ha de dir que hem seguit les normes ortogràfiques del català, col.locant entre () les lletres que no són pronunciades en el parlar de Mequinensa, i que només en alguna ocasió hem acompanyat la forma del topònim de la corresponent transcripció fonètica perquè hem cregut que això millorava el coneixement d'aquest topònim.

TOPÒNIMS RURALS DE MEQUINENSA

Abeurado(r), Barranc de l'. A la dreta del Segre, al sud del barranc de la Teuleria, al nord l'actual nucli urbà de Mequinensa. La part superior d'aquest barranc enllaça amb el de Vall d'Ufandes.

A(g)udet, Bassa, Partida de l'. Entre la vall de Migueló i la Creveta.

---

⁴ Hèctor Moret, «Aproximació a la toponímia urbana de Mequinensa», dins *Actes del XVII Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica (Universitat de Barcelona, 27-29 de febrer de 1992)* i *Societat d'Onomàstica. Butlletí Interior*, LIV-LV (setembre-desembre 1993), pp. 373-381.

A(g)uts, Els. Vasta partida, en bona part coberta per grans i esclarissades extensions de pins i carrasques, que s'estén per les capçaleres de les valls del Metge, de Carners i de la Vila i el barranc de Mat.

En el topònim *Aüts* —com en l'anterior d'aquesta mateixa llista— s'observa l'assimilació de la *-g-* per la *-u-*, tret prou corrent en el parlar de Mequinensa⁵. Un altre cas on trobem reflectit aquest tret del parlar de Mequinensa, en aquesta ocasió d'origen antropòmic, és en *Ferraüt* < *Ferragut*.

El topònim *Aüts* sembla evident que fa referència a les muntanyes acabades en punta que caracteritzen aquesta partida.

Aiguamoll, Barranc d'. A la boga amb el terme d'Almatret, més conegut com la vall de la Canota. El llit argilós d'aquesta vall es caracteritza, quan ha plogut prou, per la presència d'un seguit de patamolls.

Aigüeres, Barranc de les. A la dreta de l'Ebre, a prop del barranc de l'Infern. Una *aigüera* és un còrrec o sequieta en un coster que mena l'aigua de pluja a un lloc concret (basses, bancals, dipòsits d'aigua en general, etc.)

Alcanyís, Barranc d'. A l'esquerra de l'Ebre després de l'aigua-barreig amb el Segre. També conegut com el barranc de l'Arquet. Diu l'etimologia popular que aquest barranc es troba orientat cap a la població aragonesa d'Alcanyís i que d'aquest fet li ve el nom. No hem sabut trobar cap referència a una possible basílica, església cristina que, a través de l'àrab *kanîsa*, està en la base d'aquest topònim.

Amagadi(r), Bassa l'. A la partida de Vallasserra.

(A)mat, Barranc de. Extensa partida entre Vessecrí i Vall de Granada.

Anafora, l'. Era el nom de la sinya que hi havia a Veriu, al costat d'un assut, i que servia també per designar el conjunt de parcel·les més properes a la sinya o anafora. Tant l'assut, l'anafora i bona part de Veriu, han desaparegut sota les aigües de l'embassament de Mequinensa.

⁵ Sobre el parlar de Mequinensa vegeu: Hèctor Moret, «Aproximació al parlar de Mequinensa», *Alazet. Revista de Filologia* (Huesca, Instituto de Estudios Altoaragoneses), 2 (1990), pp. 83-112.

En tractar-se d'un topònim singular, únic, és possible pensar en transcriure'l com *nafora*, tal com fan a la *Gran Enciclopèdia Catalana* i en altres publicacions vinculades a aquesta magna obra.

Arnes, Lo d'. A la partida de les Boqueretes. *Arnes* és el nom que reben, en el parlar de Mequinensa, els habitacles de les comunitats d'abelles.

Arquet, Barranc de l'. També conegut com el barranc d'Alcanyís. El nom de barranc de l'Arquet s'aplica en especial en la part superior d'aquest barranc.

(A)ssucarera, Mina la. Mina situada molt a prop del vell nucli urbà de Mequinensa, a l'esquerra de l'Ebre.

Assut, L' (fem.). Hi havia dues assuts al llarg de l'Ebre, l'una tocant a l'Anafora i l'altra, la més coneguda i important, entre el Port i l'Horta Vella. Servien per a regar les hortes dels voltants i com a encluses per fer pujar i baixar els llaüts.

Atalaia, Punta l'. A la Vall de Freixes. És un punt d'aguait per als caçadors.

Àube(r), Bassa l'. A peu de Vallansoro. És prou general en el parlar de Mequinensa la vocalització de la *-l-* precedida de *a-* i seguida de bilabial: *Àuber* < *Àlber*.

Aubera⁶, La serra, L'horta d'. A la dreta de l'Ebre i de la vall

---

⁶ Aquest topònim —com *Campells*, *Canota*, *Dellasegre*, *Llosa*, *Monegre*, *Pla*, *Riols*, *Tamariu*, *Tapioles*, *Valldabó*, *Valmajor* i *Veriu*, és a dir noms de grans partides del terme de Mequinensa— l'empra l'escriptor mequinensà Jesús Moncada en les seues obres narratives per nominar diversos personatges. En ocasions aquest mateix escriptor mequinensà se val de noms de poblacions veïnes —*Maials*, *d'Escarp* i *Soses*— o de noms de partides de poblacions veïnes —*Vallcorna*— amb el mateix propòsit nominalitzador. Per contra empra topònims mequinensans per posar nom a algunes de les poblacions que apareixen en les seues obres: *Llosa* i *Vallperdiu*. En ocasions Moncada, senzillament, per nominar poblacions crea topònims *ex professo* a partir de la llengua general: *Cantalaigna*, *Masos del Cinca*, *Torrelloba*, *Vilacorba*.

Moncada també recull nombrosos toponims urbans (veg. nota 4), antropònims —llinatges i malnoms— i, naturalment, topònims rurals —*Cova Plana*, *Mas de Vidallet*, *Camí del Riber*, *Vall de la Canota*, *(lo) Pla*, *Serra del Castell*, *Aiüts*, *Punta de Borrull*, *Montnegre (= Monegre)*, etc.— propis de Mequinensa en les seues obres narratives. En alguna ocasió, tanmateix, Jesús Moncada presenta com si fossen mequinensans topònims que en realitat són fruit de la seua voluntat literària: *La Plana dels Voltors*, *Pla de la Dama*, *mina Valls*, *mina del Sol*, etc. En tots els casos aquest narrador mequinensà combina topònims vius amb d'altres de creació pròpia. Així entre els antropònims presents en l'obra de Jesús Moncada hi trobem llinatges ben freqüents a Mequinensa, però francament rars en altres regions del domini lingüístic —*Arbiol*, *Gòdia*, *Ibars (= Ibarz)*, *Montull*, *Sansa*, *Vidallet*, etc.— al costat de llinatges no gaire corrents, o gens corrents, a tot el domini lingüístic, inclosa Mequinensa —els quals sovint tenen com a referents topònims majors: *Sarroca*, *Fenalleda*, *Ulldecona*, *Vilaplana*, *Pei*, *Corbera*, *Noguera*, *Romaguera*, *Cardona*, *Figueres*, *Coloma*, *Borges*, *Planelles*, *Vilanova*, *Garrigues*, *Vidal*, *Salleres*, *Riells*, *Albaida*, *Llançà*, *Móra*, *Anglesola*— o de llinatges prou freqüents en tot el domini —els quals també sovint tenen per

de la Vila. Hi ha una etimologia popular que fa venir aquest topònim d'*uvaluvera* «perquè fa tem(p)s ny'havie mol(t)s ceps en aquesta partida». Evidentment l'etimologia té l'origen en *Albera* 'bosc o arbrera d'àube(r)s'.

Aumatret, Camí d'. És el camí que segueix la riba esquerra de l'Ebre des de l'aiguabarreig d'aquest riu amb el Segre fins la vall de la Canota. Aumatret és la forma, amb vocalització de la *-l-*, amb què és coneguda la població d'Almatret, al Segrià.

Avançada, L'. És una punta de terra que s'endinsa cap a l'Ebre, a damunt de Veriu.

Blanes, Coll de, Tossal de. Punt de la partició del Pla de Dins i el Pla de Defora.

Bocs, La roca els, Barranc dels. A la dreta de la vall de la Vila, cap a la serra d'Aubera. Diu l'etimologia popular que el nom li ve perquè va haver-hi un combat entre dos boccs dalt d'aquesta roca i tots dos acabaren estimbats al fons del barranc.

Boga, Barranc de la. Fa de límit entre els tèrmens de Mequinensa i el de Torrent de Cinca i d'aquest fet li ve el nom de *boga* (=fita).

Bolo, Punta el. Entre les Carrasques, los Molinars i la vall de Mussots. És un turonet coronat amb una gran roca, un bolo.

Bomba, La. A l'Horta Vella. La bomba era un aparell que servia per fer pujar l'aigua del riu i regar l'Horta Vella. Donava nom a una petita partida dins l'Horta Vella. Va desaparèixer, com gairebé tota l'Horta Vella, amb la construcció dels embassaments de Mequinensa i Riba-roja.

Bonica, La pedra, Costa de la pedra. A la vall de la Vila. Era una pedra treballada per picapedrers. Avui aquesta pedra ha desapa-

---

referència noms geogràfics comuns: *Castells, Camps, Mestre, Prats, Ribes, Serra, Torrents, Rius, Sants, Valls*, etc.—, alguns dels quals també són freqüents a Mequinensa: *Beltran, Berenguer, Castelló, Esteve, Moles, Molina, Oliver, Quintana, Roca, Segarra/Sagarra, Soler, Torres, Vinyes*, etc. Finalment també trobem que Jesús Moncada emprà antropònims que si bé podrien ésser mequinensans del tot perquè tenen com a referència mots ben vius a Mequinensa, i en alguna ocasió responen a malnoms mequinensans —*Botes, Canyes, Cirera, Cistella, Costera, Clots, Forques, Glera, Granera, Metges, Pedret, Rodera, Sabata, Savina, Santapiga, Sapera, Teula, d'Atura, de Tastaboires*, etc.—, sembla que en aquest cas la nominació dels personatges respon, en general, més a la voluntat literària d'aquest important escriptor mequinensà que no pas a l'onomàstica actual de Mequinensa. Jesús Moncada vol fer, evidentment, una obra literària —i prou bé que ho fa— i no reculls onomàstics, però no volia deixar passar l'ocasió per intentar fer veure de quina manera l'onomàstica mequinensana és present en la seua obra.

regut i sembla —si més no així s'assegura a Mequinensa— que ha fet cap a una finca particular de Lleida.

Hi ha una breu llegenda que explica que si es tombava aquesta pedra es trobaria un gran tresor o una gran veritat. Algú ho fa fer i el que trobà a l'altre costat va ser una inscripció que deia: «Ara que m'has giratestic de l'altre costat».

Boqueretes, Partida de les, Pedret de les, Mina de les. Eren les tres desembocadures de tres barrancs, a l'Ebre, al final de les quals hi havia un pedret, o sia una acumulació de grans roques arrossegades per l'aigua de les tronades. Dóna nom a una partida a la vora dreta d'aquest riu que en bona part ha desaparegut sota les aigües de la coa de l'embassament de Riba-roja.

Camarasa, La bassa. A la partida de les Deses, a prop de la bassa Amplassa. Camarasa és un cognom vigent a Favara.

Camila, Punta. Als Aüts, entre les capçaleres de la vall del Metge i la de la vall de Carners.

Camp de la Vila, Partida de. A la riba esquerra de l'Ebre, entre vall Porquera i la vall de Canelles. Bona part d'aquesta partida ha estat inundada per les aigües de l'embassament de Mequinensa.

Campells, Partida de. A la riba esquerra del Segre, entre Dellà Segre i la boga de la Granja d'Escarp. A la part superior hi ha la Picarda. Bona part d'aquesta partida ha estat inundada per les aigües del Segre a causa de l'embassament de Riba-roja.

Canelles, La vall de. A la riba dreta de l'Ebre, aigües amunt de l'embassament de Mequinensa, al peu dels Colomars. A la part inferior d'aquesta vall hi havia unes petites fonts d'aigua molla —bona per al bestiar però dolenta per a les persones— que creiem que donà nom a aquesta vall. Fins la meitat dels anys vuitanta hi havia també una gran cadolla.

Canero, La vall de, Mina de. A la partida de Campells. *Canero* és un malnom vigent a Mequinensa.

Canota, La vall de la. És la vall que fa de boga entre els tèrmenes d'Almatret, Seròs i Mequinensa. També és coneguda com el barranc d'Aiguamoll perquè al llit d'aquesta vall hi ha patamolls on creixen les canyotes.

Capella, La. A Vallasserra. Només resten els solaments d'una antiga ermita, molt allunyada del nucli urbà de Mequinensa, que servia per oir missa alguns diumenges als masovers que vivien permanentment en aquells allunyats paratges. La població disseminada ha estat escassa a Mequinensa, no existien gaires masos habitats tot l'any i els pocs que hi havia ho deixaren d'estar a partir de la dècada dels anys trenta.

Carbone(r)s, Barranc dels. A l'esquerra de la vall del Pla. L'activitat de fer carboneres era molt habitual entre els mequinensans de generacions passades (mon besavi i mon avi materns foren carboners, per exemple), cosa que ha deixat un terme ben pobre d'arbres.

Carne(r)s, La vall de. Aquesta vall, a l'inici de la carretera de Mequinensa a Maella, fa cap als Aüts. Diuen que el nom li ve perquè en aquesta vall s'instal·laven, per pasar-hi la nit, els pastors i els ramats de bestiar que des de les muntanyes baixaven camí de les deses, i una nit els llops van fer una gran mortaldat en els ramats de bestiar. Possiblement l'origen d'aquest topònim cal buscar-lo en *carner* = lloc on són llençats els ossos o els cossos morts dels animals. De fet, en l'actualitat a la vall de Carners està ubicat l'abocador municipal de Mequinensa.

Carrasques, Partida de les. Entre Punta Plana, el Pla de Defora i Vallasserra.

Cassimira, Aumet de la. Entre l'Horta Vella i Valldabó. El mot aumet s'aplicava a un pas estret de l'Ebre envoltat de cingles. L'aumet de la Cassimira ha desaparegut sota les aigües de la coa de la resclosa de Riba-roja.

Casp⁷, Camí de. Camí de traginers convertit recentment en carretera asfaltada.

Castanyet, Barranc del. Entre Roda i la Porxina.

---

⁷ En general els topònims que no pertanyen al terme municipal de Mequinensa presenten una morfologia d'acord amb el parlar de Mequinensa, així se sent: *Amazones, Astúries, Argentina, Bèlgica, Japó, Mèxic, Estats Units, Cadis*, etc. També hi trobem topònims sota formes tradicionals catalanes prou allunyades de les castellanes: *França, Girona, Lleida, Saragossa, Castelló, Alicante*, etc. al costat d'uns altres que només trobem amb les formes castellanes: *Teruel, Huesca, Inglaterra, Alemanya*, etc.

Els topònims de poblacions pròximes a Mequinensa els trobem en les formes catalanes: *Casp, Escatró, Nonasp, Torrent, Saidí, La Granja d'Escarp, Seròs, Massa(l)coreig* —entre la gent gran també se sent la metàtesi *Samalcoreig—, Aumatret*, etc.

Castell, Serra del. Aquesta serra, coronada per un castell d'origen medieval (245 m. alt.) reconstruït fantasiosament a finals de la dècada dels cinquanta, dominava la vila vella de Mequinensa, que s'estenia a la riba esquerra de l'Ebre, i ara domina la vila nova, que s'estén a la vora dreta del Segre⁸.

Castellets, Los. Entre la Picarda i la Cova Plana. Són les restes d'un antic poblament, probablement ibèric⁹, situades dalt d'un turonet que domina bona part de les aigües d'aquest tram de l'Ebre.

Castelo, Les cadolles de. A la partida de Vessecrí. Una *cadolla* és un clot a la roca ple d'aigua. Les cadolles de Castelo són freqüentades pels caçadors.

Cavalle(r), Lo de¹⁰, Riber de. Entre Vallmajor i el barranc de l'Infern. *Caballé* és un llinatge vigent a Mequinensa.

Coloma(r)s, Partida dels. Entre els Racons, Monegre i la boga de Torrent de Cinca. També se sent, sense article, *Ascoloma(r)s* < als *Colomars*, en què trobem fossilitzada la contracció dialectal de l'article plural *els*.

Copons, Lo de. Extensa finca totalment inundada al Camp de la Vila, a prop de vall Porquera. *Copons* és un cognom vigent a Mequinensa. També se sent la forma *Capons* per analogia amb la contracció —plenament vigent en el parlar de Mequinensa— *ca* del mot *casa* i el cognom *Pons*, també vigent a Mequinensa.

Coronado, El. La forma *el*, en posició inicial absoluta, és desconeguda en el parlar de Mequinensa, cosa que ens fa pensar en un possible origen castellà, en especial si es té en compte que *el Coronado* és un indret molt proper al castell de Mequinensa on, fins ben entrada la segona meitat del segle passat, hi havia de manera permanent un destacament militar.

⁸ J. Vallés y Pujals, *Mequinensa y su castillo*, Barcelona, 1959.

⁹ S'han publicat diversos articles amb els resultats de les campanyes anuals d'investigació que un equip d'arqueòlegs de la Universitat de Saragossa fa des dels primers anys de la dècada dels vuitanta sobre les restes d'aquest jaciment arqueològic, així com d'altres jaciments arqueològics del terme municipal de Mequinensa (la Vallfera, Riols, Vallmajor, etc.). Aquests articles es poden consultar, a partir de 1983, al *Boletín del Museo de Zaragoza* i, a partir de 1984, a la revista *Arqueología Aragonesa* del Departament de Cultura i Educació de la Diputació General d'Aragó.

¹⁰ Les propietats rústiques, tant les més grans i com les més petites, van precedides, en el moment d'esmentar-les, de la combinació *Lo de*, combinació que pren el paper de neutre substantiu amb un significat de 'la heretat de', 'açò de', combinació que recollim en el nostre recull.

Cotxó, La vall de. Vall que fa de boga entre els tèmens de Mequinensa i Favara, seguint amunt Vallcomuna. El mot *cotxó* a Mequinensa, i sembla que també a Fraga, Saidí i Tarragona, té el significat de ‘vulva, vagina’ en llenguatge vulgar. Aquesta vall, sens dubte, és la més allunyada del nucli urbà de Mequinensa.

Cova Plana. Petita partida a la boga dels tèmens de Mequinensa, la Granja d’Escarp i Seròs, entre la Picarda i la vall de la Canota.

Cremada, Punta. A la Porxina, entre la serra de les Boqueretes i la vall de Cotema.

Creveta, Partida de la, Patamolls de la. Diu l’etimologia popular que el nom li ve perquè és el punt de trobada de dues valls (vall de Mussots i Vallansoro) que fan com una creu.

Dellà Segre, Partida de. Dellà com a preposició i adverbi ha desaparegut gairebé del tot del parlar de Mequinensa. En aquesta partida, situada gairebé davant per davant de l’actual vila de Mequinensa, a l’altre costat del riu Segre, s’ha fet una bona part de la nova horta. Quan encara no existia el pont d’Ebre i s’havia de travessar aquest riu amb barca el costat de l’Horta Vella, davant per davant de la vila de Mequinensa, era conegut com *dellà la barca*.

Deses, Partida de les. És el nom genèric que dóna nom a una partida molt allunyada del nucli urbà de Mequinensa. Aquestes *deses* (= deveses) estan dividides per diferents noms que corresponen a persones, que en són els propietaris, de poblacions veïnes (Casp, Faió i Nonasp). En aquesta partida passaven l’hivern ramats de bestiar menats per pastors majoritàriament no mequinensans.

Ditxosa, Mina la. A la Serra Aubera.

Donís, Lo de. Extensa finca de la partida de Riols. *Donís* és un malnom vigent a Mequinensa.

Ebre, L’. La majoria de mequinensans anomen *Ebre* el riu més cabalós de la península Ibèrica —que a Mequinensa reb el Segre, el seu afluent més cabalós— encara que també se sent en boca d’uns pocs mequinensans el mot *Ebro*. Sembla que Mequinensa deu d’èsser l’única població catalanoparlant riberenca d’aquest riu en què Ebre

és el mot emprat per anomenar aquest riu ¹¹. S'ha de tenir en compte que si bé l'Ebre és el riu per antonomàsia a Mequinensa, en existir el Segre, hom ha de distingir amb freqüència entre un riu i l'altre.

Amplassa, La bassa. A Vallasserra, a la vora de la carretera. Les finques que envolten aquesta bassa comunal pertanyen, en la majoria del casos, a veïns de Nonasp. Amplassa possiblement prové del pronom personal *en* més l'antropònim *Plassa/Plaça*.

Asgarrapun(t)s, Lo d'. A les Deses, tocant al terme de Favara. *Esgarrapunts* deu d'ésser un malnom de Favara, si més no la majoria de propietaris d'aquesta petita partida són d'aquesta població del Baix Matarranya.

Astralet, Bassa de l'. A la partida de Verp. *Astral* és el nom de gènere femení que rep l'eina per tallar fusta coneguda en altres localitats de domini lingüístic per *destral*. *Astralet* era el nom que rebien els llenyataires a Mequinensa.

Astret, L'. En aquest indret, abans bancals d'olivers i ametllers, a la vora dreta del Segre, s'ha edificat la nova vila de Mequinensa.

(E)ugènia, Mina la. Mina a prop de l'embassament de Mequinensa, a l'esquerra de l'Ebre.

Faió, Dreuera de. Els camins que comuniquen partides i poblacions veïnes reben, en general, el nom de la partida o la població que travessen o comuniquen. En alguna ocasió, com en el cas de la dreuera *Faió*, donen nom a una petita partida.

Faions, Lo dels. Tocant als tèmens de Faió i Nonasp. El gentilici emprat en l'actualitat a Mequinensa per referir-se als naturals de Faió és *faionets*. Aquesta partida del terme de Mequinensa es troba més a prop del nucli urbà de Faió que no pas del de Mequinensa i la majoria de les persones que hi tenen propietats són naturals d'aquesta població del Baix Matarranya.

---

¹¹ Jesús Massip, «La toponímia de Tortosa i el Delta de l'Ebre», *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica*, 5 (1981), p. 11: «Si bé a les nostres terres ningú diu més que *riu*, *lo riu*, el riu per antonomàsia»; [...] «Si algú es creu obligat a esmentar-lo (rarament) a Benissanet, a Móra, a Miravet, Gandesa, Ascó, etc. hom diu *Ebro*. Altrament, en la conversa corrent, és *lo riu*», p. 8.

Joan Coromines, *Lleures i converses d'un filòleg*, Barcelona, 1971, p. 204: «El mateix nom local del riu, que allí [=Baix Ebre] és *Ebro* i no *Ebre* com a la resta de Catalunya».

En el cas de Mequinensa no sabriem dir si l'alternança entre *Ebre*, àmpliament majoritari entre els parlants mequinensans, i *Ebro*, francament minoritari entre eixos mateixos parlants, respon, en el cas d'*Ebro*, a un possible mossarabisme, tal com apunta Joan Coromines, en recessió o simplement, en tractar-se d'un fet només observable en unes poques famílies, d'una influència de parlars veïns.

Fatallanes. Tots els propietaris són de fora de Mequinensa. Cap dels informadors mequinensans ens ha sabut dir res d'aquest topònim que només hem trobat registrat al cadastre municipal.

Fernis, Lo de. Indret molt allunyat del nucli urbà de Mequinensa, entre el barranc de Mat i lo dels Faions. També hem recollit el topònim *Canyes Fernes* en relació amb aquesta petita partida. Possiblement entre els mequinensans que hem consultat aquest topònim es conega a través dels mapes del Servei Cartogràfic Nacional ja que, en les poques ocasions que hem recollit aquest topònim, ha estat tant amb l'accent en la primera síl.laba (*Féris*) com en la segona (*Fernís*).

Ferra(g)ut, Barranc de. A la partida de Riols. Ferragut és un llinatge vigent a Mequinensa.

Fidaue(r), Cabana del. A la capçalera de la vall de l'Om.

Flix, La mina. A la serra d'Aubera, a prop de Vall d'Urrera. Pertanyia a l'empresa *Electroquímica de Flix S.A.*, la qual s'abastia del lignit d'aquesta mina per a les seues empreses. Aquesta mina també és coneguda com *l'Andressita*.

Freixes, La vall de. Entre Verp i Llosa. *Freixes* era, fins fa poc, un llinatge vigent a Mequinensa. També hem recollit la forma *Fleixes* en relació amb aquest topònim.

Fustigueres, Lo de. Al Pla de Dins. *Fustigueres* era un cognom vigent a Mequinensa fins fa poc. Correspon a una de les famílies que tenien més propietats a Mequinensa. També hem recollit aquest topònim amb canvi de la *-u-*, de primera síl.laba, per *-o-* (*Fostigueres*), fenomen prou corrent en el parlar de Mequinensa.

Gallo, Barranc del. Barranc a l'esquerra de la vall de Mussots, a prop de Tapioles. Hem recollit aquesta forma aparentment d'origen castellà. Tanmateix un informant ens assegurava que el nom és *Barranc del Gall*, que *gallo* és un nom que empren només els caçadors jòvens (de menys de 60 anys) perquè el coneixen només a partir del cadastre municipal on està registrat en la forma castellana. És un barranc erm, només freqüentat per pastors i, sobretot, caçadors.

Garrit, Plana. Petita partida entre Llosa i Vallassiera Salida.

Glera, La. Encara que *glera* és un mot del lèxic general de Mequinensa, la *glera* per antonomàsia era la part del llit del Segre que s'es-

tenia entre Campells i Dellà Segre. La *glera* ha desaparegut sota les aigües de la coa de l'embassament de Riba-roja.

Gostans, La mina. A la serra d'Aubera, davant per davant de Dellà Segre. També és coneguda pel nom de *mina Previsió/Privisió*.

Gran de Llosa, Lo barranc. Divideix Llosa de la Volta.

Grande, Cova del, Lo del. A la vall de Tapioles. *Grande* és un malnom mequinensà.

Gragori, Barranc de. Divideix Veriu de Valldabó, a la dreta de l'Ebre. *Gragori* és el Gregori del català general.

Grinyó, Corral de. A Monegre. *Griñó* és un llinatge vigent a Mequinensa.

Horta Vella, Partida de l'. Era l'horta familiar més extensa de Mequinensa i més propera al vell nucli urbà, a la dreta de l'Ebre. Sembla que ja era activa en l'època àrab, si més no això asseguren els mequinensans actuals basant-se en l'aparent antiguitat del sistema de rec emprat a l'Horta Vella.

Infern, Barranc de l'. A la riba dreta de l'Ebre, entre Vallmajor i Verp.

Jolivert, Costa del, Bassa el. A la cruïlla del desbarrador de Faió. També hem recollit la forma *Gilavert* en referència a aquesta bassa. Com en el cas de *Fustigueres/Fostigueres* observem el canvi de *-u-* per *-o-* en síl.laba pre-tònica.

Lena, Pi de. En el camí dels Racons.

Lena, Lo de. Als Aüts. *Lena* és un malnom de Mequinensa.

Llop, La bassa el. A la partida de les Deses, al Moro. L'origen d'aquest topònim tant pot trobar-se en el substantiu *llop* '*Canis lupus*' com en l'antropònim *Llop*, prou freqüent entre els habitants de Mequinensa i, sobretot, de Faió.

Llosa, Partida de. A la riba dreta de l'Ebre, entre Verp i la Volta. Bona part d'aquesta partida ha desaparegut sota les aigües de l'embassament de Mequinensa.

Mamells, La vall de. A les Planetes, entre Vallcomuna i Vallmajor, tocant ja als tèrmens de Favara i Nonasp. Les finques d'aquesta

vall són, en general, de propietaris d'aquestes dues poblacions del Baix Matarranya.

Maneta, Pou de la. Avenc a la serra del castell. La llegenda diu que aquest avenc comunicava amb l'interior del castell. També hem recollit, amb menys freqüència, el topònim *Pou de la Moneta* referit a aquest avenc, en aquest últim cas acompanyat d'etimologies populars, a partir de *moneta* = petit simi, de fàcil creació.

Mangela, Lo de. A la Porxina. Mangela és un malnom vigent a Mequinensa. En aquesta heretat hi havia el Pi de la Pita.

Mangrane(r), La vall del. A la dreta del Segre, a l'esquerra de la carretera de Mequinensa a Torrent-Fraga, al límit sud de la partida de Riols.

Manolos, Lo dels. Extensa finca, que ha desaparegut sota les aigües de l'embassament de Mequinensa, a la vall de Canelles. *Los Manolos* era el malnom de la família Justribó, una de les que tenien més propietats a Mequinensa.

Marcelino, Lo de. A la Porxina.

Marió, Lo de la. Petita partida entre Veriu i Vallدابó.

Mataco, Lo de. A la riba esquerra del Segre, al camí d'Aumatret. Bona part d'aquesta finca ha desaparegut sota les aigües de la coa de l'embassament de Riba-roja.

Mequinensa. Els mequinensans, per referir-se a la seua vila, entre ells, l'anomenen sempre, *lo poble*. És tan fort aquest costum que els naturals de Mequinensa són coneguts, en especial entre el jovent de poblacions veïnes i amb to marcadament irònic, com *los del Poble*, procurant reproduir, a Torrent i Fraga, la pronúncia no palatal del grup consonàntic [ɸ] de *poble*¹². Els mequinensans, si

---

¹² Una anècdota, que si no *é vera é ben trobata*, pot il·lustrar millor que res el costum que tenen els mequinensans amb un simple *lo Poble* per a referir-se a la seua vila. Diuen que quan l'encarregat lleidatà de vendre el bitllet de la línia d'autobusos que enllaça la capital del Segrià i Mequinensa es va jubilar li va dir al seu successor: «Alguns vindran dient que volen un bitllet *pal poble*. Això vol dir que són mequinensans i que volen un bitllet per a Mequinensa. No se t'acorreixi preguntar-li per a quin poble [en l'estació d'autobusos de Lleida es despatxen bitllets per ben bé un centenar de poblacions]. *Lo poble* només és Mequinensa.

Una altre exemple d'aquest afany exclusivista dels mequinensans (inclòs qui signa aquestes pàgines) és el fet que en els mocadors de coll, llibre de festes, etc. de la festa major de Mequinensa (17 de setembre) en els últims anys el lema identificador és «Lo Poble 87» (o 88, 89, 90, etc.) o bé «La Santa 87» (o 88, 89, 90, etc.), que tant és, ja que en un cas com en l'altre de poble només n'hi ha un, d'important: Mequinensa; i de santa també només n'hi ha una: Santa Agatòquia, filla i patrona de Mequinensa per decisió popular.

han d'esmentar el nom de la seua vila a un foraster, vacil·len entre *Mequinensa/Miquinensa* i *Miquerensa/Miquirensa* —però sempre amb [ɛ] tònica—, essent més general les primeres entre els jóvens i les segones entre la gent gran¹³. Fins temps recents, segles XVIII-XIX, la forma més freqüent que trobem en la documentació és *Miquinensa/Miquinença* (i en documentació en llatí *Miquinencia/Michinessa*), encara que no són estranyes del tot les formes *Mequinensa/Mequinença/Mequinensa*.

Metge, La vall del. A la dreta de l'Ebre, entre la presa de Mequinensa i el pont d'Ebre que fa cap als Aüts. En aquesta vall hi ha la *torre del Metge*, també coneguda com la *Vaqueria*.

Migueló, La vall de. Entre Vallansoro i la vall de Mussots.

Mirado(r), Lo. És una petita plataforma de ciment i pedra construïda per a què des d'allí es puga veure la presa de Mequinensa. Es construï arran d'una visita que efectua a Mequinensa el general Franco el 1966.

Mitjanes, Les. *Mitjana* és el nom que rep les illes d'un riu¹⁴, però *les Mitjanes* per antonomàsia eren les que hi havia al Segre, a prop de l'Astret i la Glera.

Molina(r)s, Partida dels. Entre Vessecrí i la vall de Mussots. També se sent dir, sense article, *Asmolina(r)s* < *els Molinars*¹⁵.

Monegre, Partida de. Extensa meseta entre els *cañons* d'Ebre i Segre, separada de la partida de la Plana per la Cantera i la Costa de Monegre. Lo del Casale(r), lo del Rafaeliste, lo del Patriciet, lo del Borrull (malnoms mequinensans) són algunes de les finques més conegudes d'aquesta extensa partida. En lo del Borrull hi ha un gran pi que fa de punt geodèsic.

¹³ Joan Coromines, «Noms de la Catalunya aragonesa», *Estudis de toponímia catalana*, II, Barcelona, 1970, pp. 106-107, escriu, després de fer una descripció etimològica del topònim *Mequinensa* indicant-ne l'origen àrab, que recollí com a pronúncies populars de Mequinensa les de «*Mikerènsa* (3 vegades), *mikerènsa* (2), *mikenènsa* (3) i *mikelènsa* (1)». A l'*Atlas Lingüístic de la Península Ibèrica*, I, Madrid, 1962, hi trobem la forma [miquerènsa] i el gentilici [mikerensáns] i al primer volum de l'*Atlas Lingüístic Català*, Barcelona, 1923, de mossèn Antoni Griera, la forma documentada és [mekinènsa] i el gentilici [mikenensáns].

¹⁴ «Edmon Vallès (...) a la nota del traductor que posà al final de la seva versió catalana de *Crist s'ha aturat a Èboli* declarava que 'el meu origen riberenc s'evidencia només en la utilització de l'adverbi *ací*, que enyoro en el català parlat a Barcelona i en la introducció d'un mot que el lector no trobarà al *Diccionari general de la llengua catalana*, el mot *mitjana*, viu a les terres de l'Ebre, i que designa l'illa d'un riu'. Artur Quintana, *Els Marges*, 30 (gener de 1984), p. 124.

¹⁵ Vegeu l'entrada de *Colomars*.

Mon(t)sarrat, Mina. A la partida de Riols. La vocal neutra dels dialectes orientals és interpretada, en general, com a *a* pels parlants mequinensans.

Moro, Partida del. Partida molt allunyada del nucli urbà de Mequinensa, a la dreta de l'Ebre, tocant als tèrmens de Favara i Casp. Els propietaris de les heretats d'aquesta partida són, en general, de Favara, Nonasp i Casp. Els terrenys erms són de la societat de monts comuns de Favara.

Mort, Punta del. Al Pla de Dins.

Mussots, Vall de. Extensa partida travessada per la carretera de Mequinensa a Casp, entre la Creveta i les Carrasques. L'antropònim àrab *Muçot*¹⁶ era molt freqüent entre els moriscos de la veïna població de Fraga¹⁷ i, cal suposar, entre els de Mequinensa.

Nova, La bassa. A la partida de Monegre.

O, la. La carretera de Mequinensa a Faió feia un revolt molt tancat que des del dalt dibuixava una O. Amb la reforma d'aquesta carretera el revolt ha desaparegut.

Om, La vall de l'. A la partida de Verp.

Orleans, Lo d'. Petita partida, a les Deses, molt allunyada del nucli urbà de Mequinensa i molt desconeguda dels mequinensans.

Parret, La bassa el. A la partida de la Plana. També coneguda com la *bassa del Pavet*.

Pas, Barranc del, Mina del. A la partida d'Aubera a la riba dreta de l'Ebre, davant per davant dels Castelletes, entre vall d'Urrera i lo de Peranso. Existia un pas de barca per travessar l'Ebre en aquesta vall.

Patriciet, Lo del. És una de les heretats més importants de Vallserra. *Patriciet* és un malnom vigent a Mequinensa.

---

¹⁶ Mikel de Epalza, «Topònims d'origen antroponímic àrabs de temps de la conquesta (Cid, Busot, Benimassot, Massoda, Benissoda, Benisaudet)», *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica*, 44 (març de 1991), pp. 619-627.

¹⁷ José Salarrullana de Dios, «La aljama de moros de Fraga», dins *Estudios históricos acerca de la ciudad de Fraga*, II, Fraga 1990, pp. 107-311; Juan F. Utrilla Utrilla, *Libro del monedaje de 1397. Zona del Cinca y de La Litera*, Zaragoza, 1986, pp. 55-56; Francesc Tejero i Costa, *Una aproximació a la Demografia Fragatina (segles XIV-XX)*, Fraga, AFRAGA-Institut d'Estudis Fragatins, s.d.

Pauet, Lo de. Als Aüts. *Pauet* es troba recollit al cadastre municipal sota la forma castellana de *Pablón*¹⁸.

Pavet, Lo de. A Vallasserra, tocant a lo de Cavaller. *Pavet* és un malnom vigent a Mequinensa.

Pellon, Les deses de. En *Pellón*, domiciliat a Casp, era el propietari d'una bona part d'aquesta partida molt allunyada del nucli urbà de Mequinensa. També hem sentit, referit a aquesta partida, la forma *Penyon*.

Pepa, Lo de la. A la partida de les Boqueretes. Bona part d'aquesta finca ha desaparegut sota les aigües de la coa de l'embassament de Riba-roja.

Pepet, Tossal, Lo de. Als Aüts, a prop de la carretera de Mequinensa a Faió, abans d'arribar al desbarrador de Faió.

Peranso, Lo de, Mina de. A la vora dreta de l'Ebre, a la partida d'Aubera. Bona part d'aquesta finca ha desaparegut sota les aigües de la coa de l'embassament de Riba-roja.

Perera, Vall. Aquesta vall fa de boga entre els tèrmens de Mequinensa i Nonasp.

Perdiu, Barranc de la, Camí de la. Entre Camp de la Vila i els Colomars.

Picarda, Serra de la. A l'esquerra del Segre, a l'aiguabarreig d'aquest riu amb l'Ebre, al llevant de l'actual vila de Mequinensa, entre Campells i Dellà Segre¹⁹.

Pila(r), La mina. A l'esquerra del Segre, entre Cova Plana i la vall de la Canota.

Pilatos, La vall de. A Vallasserra, entre Vallmajor i la vall de Mamells.

---

¹⁸ En general els noms de font dels mequinensans, fins fa poc, eren els tradicionals catalans: *Pau*, *Carme*, *Pere*, *Josep*, *Antoni*, etc. però en forma de diminutius: *Pauet*, *Carmeta*, *Peret*, *Jusopet*, *Pepet*, *Antoniet*, *(I)sabeleta*, *Dolorettes*, etc., diminutius que fins i tot trobàvem en noms d'origen castellà: *Andresset*, *Manolet*, *Francisquet*.

En l'actualitat els noms de font dels nous mequinensans s'abasteixen d'exotismes (*Ainoa*, *Víctor*, *Elisabet*, *Rubèn*, *Marc*, *Mireia*, *Hèctor*, etc.) —que en general no es diferencien gaire les formes catalanes de les castellanes—, de formes castellanes (*Fernando*, *Gonzalo/Gonzalo*, *José*, etc.) que en alguns casos conviuen amb les formes catalanes (*Jorge/Jordi*, *Jaimel/Jaume*) o amb noms que només tenen formes catalanes (*Montserrat*, *Cinta*, *Níria*, etc.).

¹⁹ *Picarda*, segons el *Tresor de la llengua, de les tradicions i de la cultura popular* d'Antoni Griera (Barcelona 1935-1947), és l'esquella que té el badall fermat amb un correig que té un tros de fusta lligat al cap.

Pio, La Cova, Lo de. Al Camp de la Vila. Hi havia un corral de bestiar que aprofitava una balma. Aquesta heretat ha desaparegut sota les aigües de l'embassament de Mequinensa.

Pita, Pi de la. Era el pi més esponerós del terme de Mequinensa i estava protegit per la llei per ésser un punt geodèsic. Ja fa anys que un raig el va fer caure però el seu record encara continua viu i dona nom a una petita partida. Estava a la Porxina, al de Mangela, prop del de Marcelino. Sembla que *Pita* té l'origen en *fit*a.

Pla, Lo. Entre la carretera de Mequinensa a Casp i les partides riberenques de la vora dreta de l'Ebre (Veriu, La Volta, Llosa, Verp, etc.). Aquesta partida, que té la fama de ser la més extensa de Mequinensa, es divideix, a grans trets, en *Pla de Dins*, *Pla de Defora* i la *Vall del Pla*. Altres punts singulars són els *tossals de la Ferro*, de la *Cuca* i de *Conilla*, els dos últims situats, respectivament, a les propietats *lo de la Cuca* i *lo de Conilla*, ambdós malnoms mequinensans.

Plana, La. Partida al peu de la cantera de Monegre i de la serra del Castell, molt a prop de l'actual nucli urbà de Mequinensa, que des de fa pocs anys ha passat d'ésser de secà a ésser de rec i s'ha dividit en horts familiars.

Planetes, Partida de les. A la vora dreta de l'Ebre, entre Vallcomuna i la vall de Mamells.

Pobla, Bassa de la. A prop de la senda que menava, i mena, a la poblada de Massaluca.

Poble Vell, Lo. Al peu de la serra del Castell, en l'aiguabarreig del Segre i l'Ebre, a l'esquerra del Segre i a la dreta de l'Ebre.

Port, Barranc i cases del. A l'esquerra de l'Ebre, entre el Riber i el Camp de la Vila.

Porxina, Partida de la. Extensa partida entre Aubera i el barranc de Mat.

Povet, Bassa el. A la partida dels Aüts.

Puntal, Serra del. Entre les Carrasques i la vall de Mussots.

Punta Plana. Partida entre Vessecrí i Vallasserra, entre lo de Cavaller, cognom mequinensà, i els racons de Potra, malnom mequinensà.

Quelo, La bassa el. A la partida de Vessecrí.

Quixalets, La basseta dels. A Monegre. Situada en una finca coneguda pel malnom del seu propietari, l'oncle Quixalets.

Racons, Partida dels. *Racons* és un nom genèric que serveix a Mequinensa per designar els fons de les valls i valletes, just quan aquestes depressions geogràfiques suavitzen els pendents, i, per extensió i en ocasions, les mateixes valls. Existeix *la partida dels Racons* per antonomàsia, situada a l'esquerra de l'Ebre, entre el barranc del Port i el barranc de la Perdiu.

Redó, Tossal. A dalt de Vall d'Urrera.

Ribe(r), Roquissals, camí i partida del. A la riba esquerra de l'Ebre, davant per davant de l'Horta Vella, just a l'inici de l'embassament de Mequinensa. Tota aquesta partida, tret dels roquissals, ha desaparegut sota les aigües. En el *riber de Cavaller* (cognom ben viu a Mequinensa sota la forma *Caballé*), a l'esquerra de l'Ebre, s'alça la resclosa de l'embassament de Mequinensa.

Ribe(r)s, La vall de. A la boga dels térmens de Nonasp, Faió i Mequinensa.

Riols, Partida de. A la dreta del Segre, al límit dels térmens de Mequinensa i Torrent. Bona part d'aquesta partida ha desaparegut sota les aigües del Segre. Sembla que en aquesta partida existia un nucli habitat, si més no, durant l'època musulmana *Al-Riols*²⁰.

Roda, Finca de. A la dreta de l'Ebre, entre Vall de Cotema i Vall de Granada. Aquesta finca ha desaparegut, en bona part, sota les aigües de la coa de l'embassament de Riba-roja.

Roig, Camí. Camí que puja per la costa de Monegre des del barranc de l'Abeurador, a la vora del Segre, en l'extrem nord de l'actual nucli urbà de Mequinensa. La terra rogenca que travessa li dóna el nom.

Roja, Collada. Entre la vall de Tamariu i la vall del Metge.

Safareig, Plana el. A Vallasserra, cap al Pla, a lo de Fustigueres.

Santaulàlia, Desa de. A la partida de les Deses. *Santaulàlia* és un llinatge amb plena vigència a Mequinensa i en poblacions veïnes.

---

²⁰ Rodrigo Pita Mercé, *Lérida árabe*, Lérida, 1974, p. 85.

San(t)s, Costera dels. Diu l'etimologia popular que el nom li ve perquè és una costa amb fort desnivell i els traginers havien d'esforçar-se, renegant contra tots els sants del cel, per tal que els bagatges la pugessen. El fort desnivell d'aquesta costa ha estat rebaixat amb la construcció molt recent de la carretera que va de Mequinensa a Casp seguint, a grans trets, aquest camí de traginers.

Satué, Tossals de, Lo de, La bassa. Entre les Deses i Vallasserra. *Satué* és un llinatge vigent a Mequinensa i, sobretot, a la veïna població de Favara.

Seca, La bassa. Al bell mig del Pla de Defora.

Senyo(r)/Sinyo(r), La bassa del. Entre els Aüts i la Porxina, a prop de la carretera de Mequinensa a Faió.

Serero, Lo de. Extensa finca de Veriu en bona part sota les aigües de l'embassament de Mequinensa. *Serero* és un malnom ben vigent a Mequinensa.

Sisalls, La valleta dels, La cova dels. El *sisall* és una planta semblant al salat que abunda en aquesta valleta de la partida de Vallasserra.

Tamariu, La vall de, Pedret de. És la primera vall que es troba a sobre de la presa de Mequinensa, a la dreta de l'Ebre, pujant a mà esquerra. El *pedret de Tamariu*, com la resta de pedrets, ha desaparegut sota les aigües dels embassaments de Riba-roja i Mequinensa.

Tapioles, Partida de, La vall de. A la part inferior de la vall del Pla, entre la vall del Pla i La Creveta.

Teuleria, Barranc de la. A la dreta del Segre a prop de la carretera de Mequinensa a Torrent. Al peu d'aquesta vall hi havia una bòbila.

Tirolet, Racons del. A Tapioles.

Tres Fites, Les. És el punt on coincideixen els tèrmenes de Mequinensa, la Granja d'Escarp i Seròs.

Vallansoro, Partida de, Patamolls, Vall de. Entre la vall de Musots i Vessecrí. En aquest topònim hi trobem, com possiblement en el de la bassa Amplassa, fosilitzat el pronom personal *en* sota la forma *an*, d'acord amb el parlar de Mequinensa que fa que tota *en-* inicial esdevinga *an-*. També cal dir que en aquesta partida, com la resta de

les començades per *Vall-*, els nostres informants distingeixen entre la vall propiament dita i la partida, així diran *Vallansoro*, *Vallasserra*, etc. per a referir-se a un conjunt de finques, i *la vall de Vallansoro*, *la vall de Vallasserra*, etc. per a referir-se a la vall més important, la que dóna nom a la partida.

Vallarmà, La vall de. A l'esquerra de l'Ebre, a la dreta de la vall del Port. En aquest cas també hi trobem fossilitzat la forma *Vall-*.

Vallasserra, Partida de, La vall de. A la dreta de l'Ebre, entre les Carrasques, Punta Plana i les Planetes.

Vallassierva, Partida de, La vall de. Entre el Pla de Dins i Veriu. Aquest topònim, i en especial el que ve a continuació, presenta una morfologia gairebé del tot castellana entre tots els informants consultats, cosa realment estranya però ben certa.

Vallassierva Salida, Partida de. Entre la Volta, l'Anafora i el Pla de Dins.

Vallcomuna, Partida de, Coves de. A la vora dreta de l'Ebre. El nom li ve, sembla, per fer de boga entre els tèrmenes de Casp i Mequinensa.

Valldabó, Partida de, Lo barranc de. A la riba dreta de l'Ebre, entre l'Horta Vella i Veriu. Bona part d'aquesta partida ha desaparegut sota les aigües de l'embassament de Mequinensa. *Aldabó* és un cognom ben viu a Mequinensa.

Vall de Conills, Partida de. Entre la vall de Mussots i Punta Plana. Aquest topònim gairebé sempre l'hem recollit, oralment, en castellà (*Val de Conejos*), Potser perquè només és freqüentada per caçadors, els quals es fien massa dels noms del cadastre municipal on sovint es recullen topònims castellanitzats.

Vall de Cotema, Partida de. A la vora dreta de l'Ebre, entre les Boqueretes i la Vall de Granada, aigües avall de l'aiguabarreig de l'Ebre i el Segre.

Vall de Granada, Partida de. Fa de boga entre els tèrmenes de Mequinensa i Faió, a la dreta de l'Ebre.

Vall d'Ufandes, Barranc de. En aquest barranc acaba, seguint la carretera de Mequinensa a Torrent, l'actual vila de Mequinensa. A dalt d'aquest barranc s'exten el barranc de l'Abeurador.

Vall d'Urrera, Partida de. A la vora dreta de l'Ebre, a la partida d'Aubera.

Vallfera, La. Entre els tèrmens de la Granja d'Escarp i Mequinensa.

Vallmajor, Partida, Les valls de. A la dreta de l'Ebre, entre Vallasserra i el Pla de Defora. La carretera de Mequinensa a Casp segueix bona part d'aquesta vall.

Vallporquera, Partida de. És la vall que fa de boga entre els tèrmens de Fraga i Mequinensa, a l'esquerra de l'Ebre. Aquest topònim ja es troba documentat en la *Carta de Partilla feyta dels termens entrels homens de Fraga e de Miquinença* del 1246²¹, on també hi trobem una *bassam porchi* (=bassa dels porcs), cosa que ve a confirmar l'etimologia d'aquest topònim.

Valls, Deses de les. A la partida de les Deses.

Vell [béɫ], La bassa el. Entre la Punta Plana i Vessecrí, a prop de la carretera de Mequinensa a Maella. *Vell* és un malnom vigent a Mequinensa.

Veriu, Partida de. A la riba dreta de l'Ebre, entre Vallassierva i Valldabó, aigües amunt de l'embassament de Mequinensa. Aquesta partida ha desaparegut en bona part sota les aigües de l'embassament de Mequinensa, tret dels *secanets* (=heretat de secà amb un maset) de Veriu.

Verp [bérp], Partida de. A la riba dreta de l'Ebre, entre la vall de Freixes i la vall de l'Om. Bona part d'aquesta partida ha desaparegut sota les aigües de l'embassament de Mequinensa.

Vessecrí, Partida de. Entre Punta Plana i el Aüts. També hem recollit la pronúncia [bisikrí]. Com desconeixem l'etimologia cal pensar que es podria escriure, com en dos anteriors casos, amb *b*-; si ho fem amb *v*- és per seguir la tradició del cadastre municipal.

Vila, Vall de la. A la vora dreta de l'Ebre, just davant per davant de l'antiga vila de Mequinensa. En aquesta vall s'inicia la carretera de Mequinensa a Faió-Nonasp-Favara-Maella.

---

²¹ José Salarrullana de Dios, «La aljama de moros de Fraga», *Estudios históricos acerca de la ciudad de Fraga*, II, Fraga, Ajuntament de Fraga, pp. 123-126.

Volta, La. A la riba dreta de l'Ebre, entre el barranc Gran de Llosa i Vallassiera Salida, just davant per davant de la vall fragatina de la Lliberola. Bona part d'aquesta partida ha desaparegut sota les aigües de l'embassament de Mequinensa.

Xarco, Barranc del. A la dreta del Segre, a prop de la carretera de Mequinensa a Torrent-Fraga.

Xolina, Barranc de. A la dreta del Segre, entre el barranc del Xarco i el barranc de l'Abeurador. Xolina era un malnom mequinensà.